

Az utolsó esély ¹

A demográfiai krízis mint lehetőség

Dr. Benda József kandidátus, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, benda.jozsef@ofi.hu

Kulcsszavak: történeti demográfia, családi és iskolai szocializáció, kötődés elmélet, a nők foglalkoztatása, bölcsődei ellátás, rejtett tanterv, korfa, jövőkép és stratégia, család- és gyermekbarát társadalom

Összefoglaló

Magyarország népessége világviszonylatban a leggyorsabban fogyatkozóok közé tartozik. Társadalmunk egy beláthatatlan krízis küszöbére érkezett. Ha nem tudjuk megállítani a tendenciát, felborul a társadalmi egyensúly, a szociális ellátó rendszerek veszélybe kerülnek, tömeges iskolabezárás és elbocsátás fenyeget. A tendenciát eddig nem sikerült megállítani, ezért rávilágítunk a népességfogyás komplex jelenségekörének még kevésbé feltárt szocializációs összetevőire, hozzájárulva egy komplex stratégia, megoldási alternatíva kidolgozásához.

Bevezető

Ha az európai népek körében nemzetünk gazdasági potenciálját, nemzetközi súlyát, érdekérvényesítési képességét tekintjük, alig fér kétség ahhoz, hogy a népességszám ebben meghatározó tényező. Nemzetközi mozgásterünk mellett, intézményeink, kultúránk fejlődését, a belső jövedelem elosztást, a családok anyagi helyzetét döntő mértékben befolyásolják a demográfiai folyamatok. (Cseh-Szombathy, 2000) A csökkenő gyermeklétszám és az öregedő népesség már ma is nehezíti az oktatás, a szociális és egészségügyi ellátás fenntarthatóságát. A folyamatosan csökkenő születési évszámok, jelentősen növelik a gazdaságilag aktív korúak terheit, és ezzel pár év múlva felboríthatják a generációk közötti szolidaritás és együttműködés kialakult normáit, aminek egy fokozódó kivándorlási hullám és más további, beláthatatlan terhek lehetnek a következményei.

A népszaporulat tekintetében, 224 ország közül, *világviszonylatban* az utolsó 10%-ban (KSH,2012,20), *Európában* évtizedek óta, az utolsó helyeken állunk. A poszt-szocialista, visegrádi országokhoz hasonlítva magunkat azt látjuk, hogy az 1990-es évektől az ezredfordulóig mind jelentős termékenységszökkenést éltek át, amit emelkedés követett - Magyarországon ellenben folyamatosan csökkent a népesség.

Eljött tehát az ideje annak, hogy állami és politikai szervezeteink, vállalkozásaink, településeink, kisebb és nagyobb közösségeink, családjaink, és személyesen is mindenki szembesüljön az élet egyik alaptörvényével. *Ha nem leszünk képesek összefogni, világra hozni, és testi-lelki egészségben felnevelni a következő nemzedékeket, akkor mindazok a szellemi és fizikai javak, értékek amelyeket társadalmunk az elmúlt évezredekben felhalmozott, pár évtized alatt az enyészetté válnak és idegen pénzügyi befektetők veszik tulajdonba a Kárpát medencét, megsarcolva a fogyatkozó „bennszülötteket”.*

Bár 2010-től kormányzati szinten is számos intézkedés született a negatív trend megállítására, mégsem beszélhetünk fordulatról, ami azt mutatja, hogy **a mély struktúrák és az okok egy részének feltárásával még mindig adósok vagyunk.** Ezért a feltárt tényezők számbavétele mellett, **érdeemesnek tűnik a vizsgálatokat olyan tényezőkre is kiterjeszteni, amelyekre eddig kevésbé figyeltünk,** hogy felszínre hozzuk a fogyatkozó népesség gondolkodásának, magatartás-választásának mélyebb motívumait.

Írásunkban ezért **a kapcsolati szocializáció történetét fogjuk elemezni.** Annak összefüggéseit keressük, hogy milyen változások történhettek mikroszinten a népesség gondolkodásában, amelyek a makro-

¹ Részlet a szerző hamarosan megjelenő „A szakadék szélén” c. könyvéből

trendet meghatározhatták. Komplex, transzdiszciplináris megközelítésben keressük a folyamatok összetevőit, alkalmazva a fejlődéslélektan, az epigenetika, a szociálpszichológia, a történeti demográfia, szociológia, pedagógia tudományok megközelítéseit.

A népesedéspolitikai beavatkozások eredményessége

Az élveszületési adatok (lásd az ábrát) azt mutatják, hogy az eddigi trendet befolyásolni akaró kísérletek korlátozottan voltak eredményesek (Andorka,2001). Az intézkedések túlnyomó része mögött az a feltételezés állt, hogy a gyermekek megszületése leginkább pénzügyi kérdés. (Kapitány,2008;Vukovich,2000) Ezért gazdasági jellegű intézkedésekkel (mint a GYES, GYED, GYET, családi adókedvezmény) próbáltuk befolyásolni a születések számát, **figyelman kívül hagyva a személyes döntések értékrendi, a hitrendszerrel és a mentálhigiénés állapottal valamint az élettörténettel összefüggő tényezőit.**

Az élettörténet meghatározó elmei: a családi szocializáció

A kötődési képesség kialakulása a születés első perceiben kezdődik, magatartássá szerveződése fél éves korra tehető. Ez a képesség a társas környezethez való igazodás homeosztatisz önszabályozó rendszerének egyik meghatározó elme (Bowlby,2009,116). Az első három évben kialakult kötődési mintázatok következményei már óvodás kortól, minden iskolafokozatban megmutatkoznak a viselkedésben és a kognitív eredményességben egyaránt.

A kötődéseméletet a modern fejlődéslélektan a legjobban alátámasztott elméletnek tekinti ma, a társas-érzelmi fejlődés területén (Bowlby,2009,33). A kötődés-elmélet szerint az intim kapcsolat kialakításának igénye az emberi természet egyik alapvető összetevője, amely **a születéstől (szüléstől) a párválasztáson át, az iskolai és munkahelyi viselkedésen keresztül az utódgondozáson át a halálig, minden életszakaszban elkísér.**

Az anya-gyermek kapcsolatok hatására Bowlby a kötődés 3+1 mintáját azonosította:

1. **Biztos kötődés.** Az egyén bíz abban, hogy szülője elérhető, és segítőkész igényei kielégítésében, félelmei elosztatásában, és ezzel a biztonságtudattal indul a világ felfedezésére. A biztonságosan kötődő fiatal jobban teljesít az iskolában, nagyobb a figyelmi kapacitása, kedvezőbbek a tanulással kapcsolatos kognitív, viselkedéses és érzelmi beállítódásai (Larose és mstai,2005,280).
2. **Bizonytalan- szorongó kötődés.** A szülői kiszámíthatatlanság miatt a gyermek bizonytalan, hogy elérhető-e vagy fog-e segíteni, ezért szorong és kutató-kereső viselkedése bizonytalan, kommunikációja akadozik. *A biztonságos kötődési mintával nem rendelkező fiatal* energiájának nagy részét ennek pótlására fordítja és nem explorációra, felfedezésre, tanulásra.
3. **Elkerülő minta.** Az egyén nem bíz a segítségnyújtásban, mások szeretete nélkül, önellátásra rendezkedik be.² A sérülések hatása attól függ, hogy milyen korán, és milyen hosszú ideig tart az anyától való elkülönítés.
4. **Dezorientált kötődés.** A bántalmazott és súlyosan elhanyagolt csecsemőkre jellemző.³ Kába, motonon cselekvéseket, lefagyást láthatunk viselkedésében.

² Ha a gyermek 6 hónap után veszt el anyját, amikor már kiépült a kötődési minta, erős szeretetigény jellemezi, de csalódása őt is „hűtlenségre” sarkalhatja. Az ilyen szeparációs traumát átélő felnőtt „félve egy újabb eltaszítástól” nem fog szorosan kötődni, megrendült a bizalma a kapcsolatokban.” (Bowlby,2009,54)

³ Ha az anya elvesztése 6 hónapos kor előtt történik, és huzamosabb ideig tart, súlyosan sérül a gyermek képessége emocionális kapcsolatok létesítésére. A gyermek érzelmszegény, sivár személyiséggé válhat. (Bowlby,2009,54). Megfigyelések szerint az intézetben nevelkedett csecsemők 8-9 hónapos korukban „feküdtek vagy ültek, tágra nyílt, kifejezéstelen szemmel, dermedt, mozdulatlan arccal, a messzeségbe meredve, mintegy kábulatban.” (Ranschburg,1993,74).

A családi szocializáció körülményeinek változása, a nők foglalkoztatása

A két világháború közötti időszakban a nők igazi hivatásának az anyaságot tekintették. A helyzet 1948 után megváltozott. Az extenzív iparosításhoz szükség volt az olcsó női munkaerőre, és a „női egyenjogúság” megteremtésének politikai szándékával kiterjesztették a foglalkoztatást. 1950-53 között az iparban foglalkoztatott nők száma majdnem megháromszorozódott (128 ezerről 371 ezerre nőtt), a háztartásbeli nőké drasztikusan csökkent: 1949-ben 58,3%, 1983-ra 5,8%. (Nők.,1985,43). A nyolcvanas évekre a munkaképes korú nők 82 %-a volt foglalkoztatott,⁴ felülmúlva a fejlett piacgazdaságokat, 1990-ben 20%-al meghaladta az Európai Unió átlagát (Frey,1999,17), elérte a lehetséges maximumot.

1967-ig a nők kénytelenek voltak *hat hetes gyermekágyi segély* után munkába állni. A munkahelyek mellett az ötvenes évektől tömegesen épültek üzemi bölcsődék, amelynek napos, „hetes” és hónapos formái működtek. A „hetes” bölcsődébe a gyermeket hétfőn reggel „leadták” és pénteken vitték ‘haza’, az édesanyák négy óránként szoptathatták meg gyermeiket. Ilyen körülmények között a gyermekek fiziológiai ellátása sem lehetett teljes körű. A csecsemők egy részének elhelyezését az akkortájt még létező többgenerációs családokban élő nagyszülők és rokonok vállalták, ám egyre növekvő számban a bölcsődék fogadták be őket. A folyamatosan túlszűfolt napos/hetes bölcsődékben szakértelem, gondoskodás, megfelelő tárgyi környezet nélkül nőtték fel nemzedékek.

Következmények

1954-től kezd zuhanni a gyermekszületések száma ⁵ (Ábra: ‘A’ generáció). 9 év múlva már 100 ezer gyermekkel kevesebben születik, 22 ezerrel kevesebb, mint a II. Világháború utolsó évében, 1945-ben. A zuhanás megállása az 1963-as konszolidációhoz tűnik köthetőnek. A fordulat a GYES bevezetésével indul (10-13 ezer gyermekkel születik több), amit 1969 körül a Babyboom, (majd a Ratkó) nemzedék szülőkorba lépése (1973) erősít föl. (Ábra: ‘B’ generáció)

Az 1950-1967 között született nemzedék, úgy tűnik, tömeges méretekben szenvedett el személyiség sérülést, az erőszakosan megszakított anya–gyermek kapcsolatok miatt. Jelentős részének közös élménybázisa az „anyátlanság”, az intimitáshiány, a meghitt családi együttlétek nélkülözése, a szoros kapcsolatokra való képesség hiánya, amelyek – mint láttuk - a tartós és boldog házassághoz, az utódvállaláshoz egyaránt nélkülözhetetlenek. ⁶ A szeparáció következményei több adatsoron is megjelennek, és hatásuk generációkon keresztül megfigyelhető (Németh,20013).

(1) Az 1954-után született évjáratok még 97%-ban házasodnak, de rendre nem képesek saját lélekszámuk világra hozatalára (évente 10-26 ezer gyermekkel kevesebb születik);

(2) Az ‘A’ nemzedékben folyamatosan nő a válások száma;

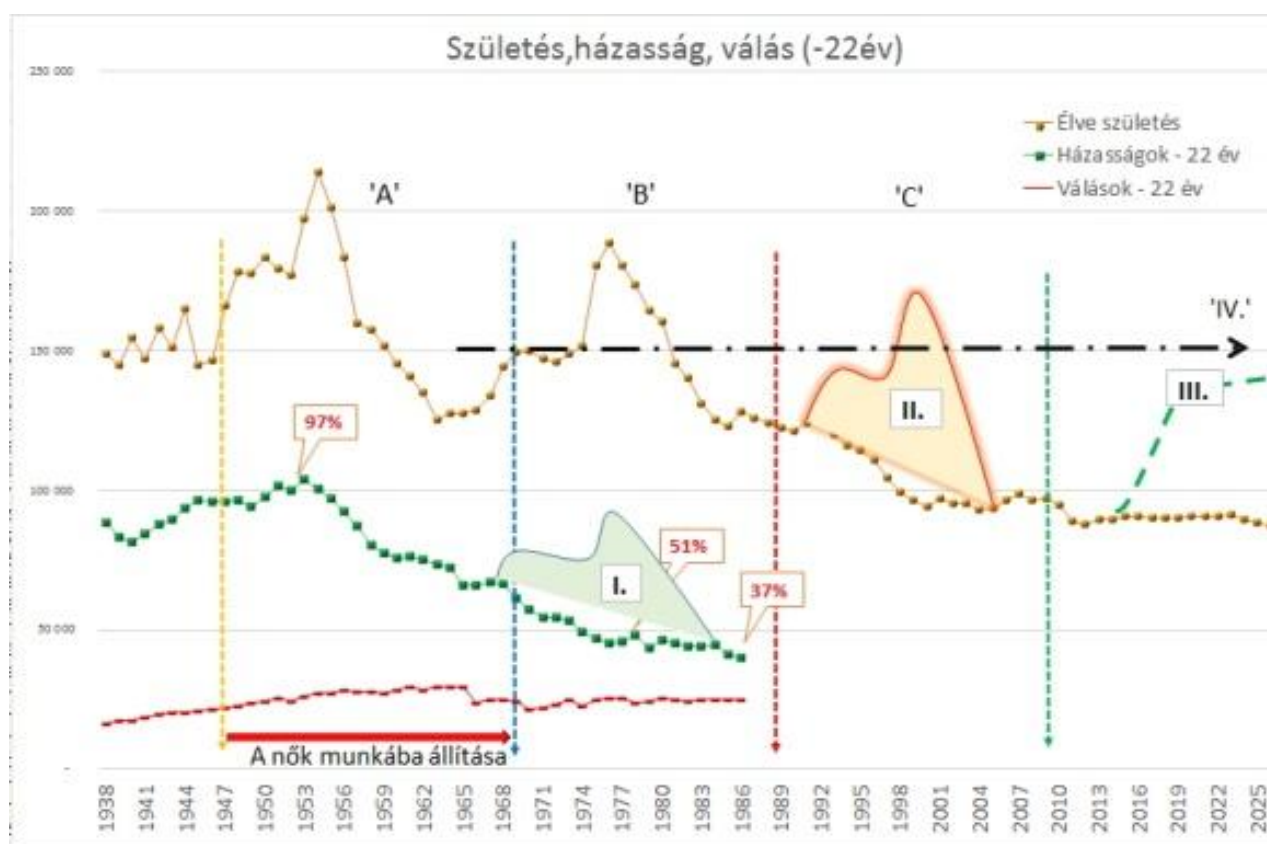
(3) Az ‘A’ nemzedék kötődési zavarai tovább öröklődnek gyermekeikre: a ‘B’ nemzedék már csak 51%-ban köt házasságot (Spéder-Kapitány,2007),(ábra: az I. zóna a meg nem kötött házasságokat mutatja);

⁴ Az 1984-es mikrocenzus adatai, (KSH,1985,121,155).

⁵ Az erőszakos munkába állítás mellett ebben az időszakban voltak az internálások, a beszolgáltatások, működött a besúgó hálózat, a faluközösségekből a városokba terelték a tömegeket, a családok szétszakadtak, stb., amelyek a gyermekvállalást tovább terhelték. Az 1956-os forradalom után kivándorolt 163 ezer ember is, nagyobb részt, a szülőképes fiatal korosztályt tizedelte.

⁶ A házassághoz a legfontosabb tényezők a fiatalok szerint azok, melyek a „kapcsolat harmóniájához tartoznak: megbízhatóság, szerelem, kölcsönös megbecsülés, jó szexuális kapcsolat és hasonló gondolkodás”. (Székely Levente,2013,70; Dukay-Szabó és mtsai, 2013).

(4) A 'B' generáció meg nem kötött házasságaiból nagyságrenddel kevesebb élet fakad (25-87 ezer gyermekkel születik kevesebb évente, 'C' generáció, II. zóna).

Ábra: a nők munkába állításának hatása gyermekeik házasságára és az ő gyermekvállalásukra (KSH)⁷. Az adatsorban a születések a valós évszámokhoz, a házasságok és a válások számsora viszont az érintett korosztály születések évszámához vannak igazítva (+22 év).

Az iskolai szocializáció, a „rejtett tanterv” hatása

Az iskoláztatás demográfiai hatásának kutatói arra a következtetésre jutottak, hogy „minél több osztályt végez el egy nő, annál kevesebb gyermeket hoz világra”, és ennek okát az egzisztenciális függőségben látják (Faragó, 2011). Álláspontunk szerint nem elégséges az iskolában eltöltött idő kockázati tényezőire hivatkozni, meg kell vizsgálni az iskolák működését, értékrendjét, az ott zajló folyamatokat is, hogy feltárhassuk a fölnevelkedő generációk gondolkodására és viselkedésére való hatásukat. Ahogyan a család, úgy az iskolák szocializációs hatásrendszere is erősen befolyásolhatja a gyermekek kognitív képességeinek fejlődését, párválasztási, gyermekvállalási döntéseit. Vizsgáljuk meg tehát ezt a hatásrendszert!

„Az iskoláról” beszélni természetesen csak korlátozott érvényességgel lehet, hiszen egy rendkívül összetett, sokrétű és fokozatú makrorendszerrel állunk szemben, amelyekben egyszerre vannak jelen egymással ellentétes tendenciák és folyamatok. A rendkívüli változatosság mellett azonban kétség kívül vannak általánosan is megragadható jelenségek, amelyek az iskolák szélesebb köreire jellemzők.

⁷ KSH adatok: az élveszületések, házasságok, válások száma. A házasságok és a válások számának görbéje -22 évvel balra tolva, hogy vizuálisan is követhető legyen az adott nemzedékhez tartozó házasságok és válások száma. A zöld mezőben a meg nem kötött házasságok, a sárga mezőben a meg nem született gyermekek tartománya látható. (KSH, 2012)

Az iskolai szocializáció, a „rejtett tanterv” vizsgálata több évtizedes múltra tekint vissza, amit a hazai és a nemzetközi szakirodalomban, többféle kutatásmetodikai háttérrel, sokan vizsgáltak (Szabó L.T, 1988; Coloroso,2014; Hunyadiné és mtsai,2006, stb.). Azokat a megállapításokat vesszük szemügyre, amelyek a népesség házassági és gyermekvállalási szokásait befolyásolhatják, és a rendszer több fokozatán, iskolatípusában is megjelennek.

A személyes boldoguláshoz, a családi egyensúly fenntartásához és a társadalmi beilleszkedéshez szükséges készségek egyik legfontosabbika a rugalmasság. Szembetűnő, hogy az iskolák működésére ez jellemző talán legkevésbé (Halász,2001). A ma is túlnyomó részben frontális oktatás merev szabályok közé szorítja a tanárokat és a diákokat egyaránt.

Iskoláink többségében az önkéntes mozgás, a beszéd, a véleménynyilvánítás tilos. A társas együttérzés, a szolidaritás, a bizalom kifejezése tilos. Különösképpen tiltott egymás megvédelmezése, bátorítása, támogatása, segítése. A proszociális viselkedéskultúra, a bizalomépítés, kíváncsiság a másik iránt, konfliktuskezelés és más hasonló társas készségek fejlesztése az iskoláink többségéből hiányzik, pedig éppen ezek lennének a párválasztás, az együttélés és a gyermekgondozás legfontosabb alappillérei.⁸ A tanárok nem azt tanítják a diákoknak, hogyan építsék kapcsolataikat, hanem azt, hogy csak magukra számíthatnak, tanuljanak minél többet, győzzék le a gyengébbeket, iratkozzanak be felsőbb iskolákba, mert akkor boldogulnak.

Az alsó tagozatban még jellemző személyes törődés a felsőben megszűnik és egy elidegenítő tanóra rendszerű szervezeti működés veszi kezdetét, ami az egyetemi kredit rendszerben kulminálva jelentősen csökkenti a személyes kötődés lehetőségét. A diákok az évek előre haladtával egyre erősebb jeleit mutatják ezek hiányának: önmaguk és egymás ellen fordulnak, majd szembeszállnak a tanárokkal, ami pszichoszomatikus tünetekben, a romló teljesítményekben, hiányzásokban, falcolásban, drog és alkoholfogyasztásban, a tanórai és órán kívüli agresszió számtalan formájában jut kifejezésre. Kutatások szerint folyamatosan csökken a gyermekek kapcsolatainak száma, 16 éves korra, már a tanulók 28,1%-ának egyetlen barátja sincs, és 98,9%-uk egyetlen tanárhoz sem kötődik! (Zsolnai,2001,60)

Az évek előre haladtával egyre súlyosabb következményekkel találkozunk, amit a szakma „fekete pedagógiának” nevez. Egy reprezentatív vizsgálat szerint a megkérdezett gyermekek döntő többségének van iskolai sérelme. A sérelmek, fájdalmak túlnyomó részét pedagógusok okozták, de jelentős számban vannak a kortársaktól elszenvedett sérelmek is. A sérelem tartalma leggyakrabban a megalázó büntetés, az igazságtalan értékelés, a személyiség becsmérése, verbális agresszió, fizikai agresszió, segítségadás elmulasztása, alaptalan gyanúsítás. A következmények pedig a visszahúzódásban, romló társas kapcsolatokban, megemésztetlen önvádban, testi és lelki betegségekben, a tanulási teljesítmény tomlásában jelentkeznek, melyek kezeléséhez senkitől nem kapnak segítséget (Hunyadiné és mások,2006,87).

Az iskola kapcsolat- és bizalomromboló hatása azért érdemel különös figyelmet, mert a vizsgálatok többsége megerősítette, hogy a csecsemőkorban kialakult kötődési mintázatnak (biztonságos, bizonytalan, elkerülő, dezorientált) a későbbi életpályát meghatározó ereje attól függ, hogy az időben előre haladva milyen megerősítést kapnak a korai élmények. Ha egy biztonságosan kötődő gyermek - akit testvérek és szerető család vár haza -, kerül az iskolák kötődésromboló közegébe, befolyásolja ugyan az ő

⁸ Ez annak ellenére ma is általánosnak mondható, hogy legalább 25 éve elérhető már Magyarországon is, a gyakorlatban és kísérletekkel bizonyított, alternatív tanulásszervezési módszer, amely a proszociális viselkedés támogatása mellett magas szinten biztosítja a kiváló tanulmányi eredmények elérését is. www.hktprogram.hu Emellett a szakirodalom más módszereket és megoldásokat is támogat, de elterjedésükről mégsem beszélhetünk.

kapcsolati kultúráját, de néhány év alatt kiheverheti a hatását. (Hunyadiné és mások,2006,85). Ha azonban egy bizonytalan kötődésű gyermek, esetleg csonka családban, egykeként felnőve találkozunk az iskolák versenyztető, egymást legyőző kultúrájával, más típusú eredményekre számíthatunk: értékrendszere, mentalitása véglegesen a bizalomvesztés és az elzárkózás irányába mozdulhat. A társas kapcsolatok számára bizonytalanságot, szorongást, félelmet, és az ismétlődő megaláztatás kockázatát hordozhatják ezért egyre inkább kerülni fogja a párkapcsolatok kialakítását, aminek következményeit a demográfiai adatokban visszaköszönni látunk. (Ábra)

Az iskolák szervezeti működésének ismert és eltúrt anomáliái súlyosan károsítják a gyermekek, fiatalok kapcsolatépítési, a párválasztási, életvezetési, utódgondozási készségeit. Nem támogatják a családépítéshez szükséges kölcsönös tisztelet és tolerancia elsajátítását, az egymásról való odaadó gondoskodást, a feltétel nélküli szeretet megnyilvánulási formáit, az elköteleződést a választott pár mellett, és a gyermekét ápoló, nevelő, biztató, bátorító, családanya és -apa szerepek elsajátítását. Ezek a körülmények különösen azokat súlytják, akik házasságon kívül születtek, és testvérek nélkül nőnek föl, és ezért otthonról sem kapnak megfelelő mintákat és támogatást.

Az évtizedek óta kizárólagosan uralkodó pedagógia (Hörich,2015,57) nincs átgondolva a kliensek, a gyermekek és a pedagógusok – és nem utolsó sorban népegészségügyi, mentálhigiénés, családbarát nézőpontból, működésmódja éppen ezért gyenge hatékonyságú, és még a deklarált célokkal is gyakran ellentétes hatású.⁹ Egy 2014-es ombudszmani vizsgálat így fogalmaz: „a tanulók felnőtté válását elősegítő nemcsak oktatási, hanem nevelési tevékenység végzésére a jelenlegi rendszer nem alkalmas.” (Székely,2014,16) Nyugodtan kimondhatjuk, hogy iskoláink többsége nem képes arra, hogy lelki, fizikai, szociális értelemben, érzelmileg és spirituális tekintetben egészséges, tanulóképes, szeretetteljes társas kapcsolatokat építő, családbarát generációkat neveljen fel, mindezzel hatalmas mértékű terhet rak a társadalom szociális ellátó rendszereire (Halász,2001) és jövőjére.

Amikor tehát a demográfiai folyamatok meghatározó komponenseit keressük, a gazdasági megfontolások mellett figyelembe kell vennünk az egyes generációk kisgyermekkori, majd iskolai szocializációjának körülményeit, mert párválasztási és utódgondozási képességeiket, gondolkodásukat, attitűdjüket, értékrendszerüket, magatartásukat ezek legalább olyan mértékben meghatározzák. **Csak ezen tényezők együttesének kezelésével tudunk működőképes megoldást találni a demográfiai válság megoldására.**

Építsünk család- és gyermekbarát társadalmat, iskolákat

Ha hihetünk Bowlby – széles körben elfogadott – kutatási eredményeinek, akkor azt látjuk, hogy az korai érzékeny, és részben genetikailag, illetve a tudattalanban kódolt anya-gyermek kapcsolat zavartalanságában teremődik meg, épül fel, szilárdul meg a személyiség szeretni tudó és szerethető képessége. Ennek a képességnek a kialakulása biztosítja az egyén, a család, a társadalom számára az élet folytonosságát, „isten üzenetét”, (Tornielli,2015,38) amit a keresztény világ minden év karácsonyán ünnepel, és a képzőművészet remekművei évszázadok óta folyamatosan újrafogalmaznak. **Az anya-gyermek kapcsolatban van kódolva az emberi teremtés folytonosságának misztériuma. Ezért zavartalanságának biztosítása nemzetstratégiai édekekünk, és az egyetlen járható útnak tűnik a**

⁹A PISA-vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy az egyes oktatási rendszerek nemcsak a tanulók átlagos képességeiben különböznek, hanem abban is, hogy milyen mértékben képesek csökkenteni a szociális, kulturális és gazdasági háttérből eredő hátrányokat. Az Országos kompetenciamérésből és a nemzetközi vizsgálatokból is az derül ki, hogy a magyar diákok szövegértési, matematikai és természettudományi mérésekben mutatott képességeit a szülők iskolai végzettsége határozza meg legerőteljesebben. Jóllehet másutt is ez a legfontosabb teljesítményt befolyásoló tényező, a mi diákjaink esetében ez a hatás erősebb. (PISA,2010)

demográfiai válság hosszú távú kezeléséhez. Túl a személyes életlehetőségeken, a népesedési kérdéseken, a társadalmi bizalom és értékrendszer formálásán meghatározza a nemzet gazdasági teljesítményét, és népünk lelki, spirituális dimenzióit.

A család gyermekgondozási kultúrájának újraépítése **mellett** ebben óriási szerepe van **az iskoláknak és az egyetemeknek.** „A nevelés nem korlátozódhat pusztán technikai ismeretekre, az emberi személy átfogó fejlődését kell szolgálnia.”(Ferenc pápa,2014) Kíváncsú tehát az iskolák működésének átalakítása, amely a fiatalok számára élhető, örömteli, együttműködő és nem kirekesztő hatású (Benda,2002,2007), és ezért 15-20 éves távlatban népességünket növekedési pályára képes állítani. ¹⁰

Ehhez az állami intézményrendszer minőségorientált fejlesztésére van szükség, a modern „tanuló szervezeti” modell felépítésére, az intelligens állam kialakítására, amely erkölcsében és emberi, szervezeti erőforrásokban, működési folyamatokban a világ élvonalában áll, és maradéktalanul betölti érdekegyeztető, kultúra-, és nemzetépítő szerepét.

Sürgős feladatok

A hosszú távú programok mellett azonnali cselekvésre is szükség van, az idő tényező meghatározó. Ha megvizsgáljuk a magyar népesség korösszetételét, szembe tűnik, hogy a Ratkó unokák népes ¹¹ kohorsza 2015-ben 38-40 év közötti életkorban van. A fiatalabb évjáratok lélekszáma évente 5.000 fővel csökken.

Döntő kérdés, hogy a legnépesebb korosztálynak a gondolkodását és az élethelyzetét **képesek leszünk-e egy-két év alatt (!) olyan irányba befolyásolni, hogy legalább még egy gyermeket vállaljon?** (2014-ben valamivel emelkedett a születések száma, de ez éppen a szülőkor végén lévő Ratkó unokák népes kohorszána gyermekait jelenti. Az elmozduláshoz évi 10-12 ezerrel több gyermekre volna szükség.) (Ábra: a III. sz.vonal az elérhető gyermekszámot mutatja, a IV.sz. vonal a népesség reprodukciójához szükséges születésszámot.)

Ha nem jó irányban keressük a megoldást, tovább várakozunk a jó szerencsére, vagy csak 2 év múlva kezdünk hozzá a megkerülhetetlen átalakításokhoz, a kisebb létszámú korosztályokkal már soha nem tudunk a népességszámban fordulatot elérni.

Sürgősen szükség van tehát részletesen feltárni a kohorsz területi elhelyezkedését, és ennek ismeretében (a helyi vállalatokkal, állami és civil szervezetekkel, egyházakkal összefogva) célcsoportra, réteg specifikus és akár személyre szóló operatív beavatkozási tervet készíteni (legyen pénzügyi, személyiségfejlesztési, kapcsolati vagy más tényező a kritikus pont), és rövid idő alatt megteremteni a feltételeket a nehézségek elhárításához. Ha egy ilyen jól felépített beavatkozási terv, erre a népes kohorszra sikeresnek bizonyul, megteremtheti a társadalmi bizalmat és hitet a további beavatkozásokhoz.

¹⁰ „A feladat nem kisebb, mint felizzítani a nemzet életterejét, amely először egy pezsgő kulturális életben, egy gyermekközpontról társadalomban és ezt követően a nemzet gyarapodásában mutatkozhat meg”. Korniss Gyula (Kovátsné,1995,77).

¹¹ A legnépesebb évjáratban 89.750 (38 éves) hölgy él, a legkisebb létszámú kohorsz 67.325 hölgyet takar, (ők 2015-ben 32 évesek). <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/ország.html>

Tanulmányunkban bemutattuk nemzetünk létét fenyegető népesedési krízis adatait, az eddig született felismeréseket és magyarázatokat, majd a kötődés-elmélet által bizonyított korai anya-gyermek kapcsolat meghatározó folyamatait az utódgondozási képességek kialakulására. Ezután feltártuk az 1950-es évek családpolitikájának következményeit, majd az iskolák működésének rejtett tantervébe épült szocializációs folyamatokra pillantottunk rá, végül egy alternatív forgatókönyv kidolgozásához fogalmaztunk meg javaslatokat.

Szakirodalom

- Andorka Rudolf (2001): Gyermek, család, történelem, Századvég, Budapest.
- Benda József (2002): A kooperatív pedagógia sikerei és szocializációs lehetőségei Magyarországon I-II. ÚPSZ, 9-10.
- Benda József (2007): Örömmel tanulni, Agykontroll, Budapest.
- Bowlby, John (2009): A biztos bázis, a kötődéselmélet klinikai alkalmazásai, Animula, Budapest.
- Coloroso, Barbara (2014): Zaklatók, áldozatok, szemlélők: az iskolai erőszak, Harmat Kiadó, Budapest.
- Faragó Tamás (2011): Bevezetés a történeti demográfiába, Budapesti Corvinus Egyetem, http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/ch09s04.html, letöltés : 2014. 11. 15.
- Ferenc pápa (2014): Beszéd az Európai Parlamentben, Magyar Kurír, 2014. november 25. kedd 15:08, <http://magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-beszede-az-europai-parlamentben>, letöltés : 2014. 11. 15.
- Frey Magda (1999): Nők a munkaerőpiacon. In: Pongrácz, T., Tóth, I. Gy. (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, Társ. Budapest.
- Halász Gábor (2001): A magyar közoktatás az ezredfordulón, Budapest, OKKER, <http://halaszg.ofi.hu/download/Ezredfordulo-1.htm>, letöltés: 2015. április 1.
- Hunyadi Györgyné-M. Nádasi Mária-Serfőző Mónika (2006): Fekete pedagógia, Argumentum, Budapest.
- Kapitány Balázs (2008): A „GYED-hatás”, Az 1985. és 1996. közötti családtámogatási rendszer termékenységre gyakorolt hatása, Demográfia, 51. évf. 1. szám
- Központi Statisztikai Hivatal (2012): Magyarország 2011, Budapest, <http://www.piackutatasok.hu/2013/07/ksh-nepesség-szama-europaban-2.html>, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2011.pdf>, Letöltés: 2014. December 1.
- Nők és férfiak, Magyar Nők Országos Tanácsa, Kossuth, 1985.
- Ranschburg Jenő (1993): Szeretet, erkölcs, autonómia, Integra-Projekt Kft., Budapest
- Spéder Zsolt-Kapitány Balázs (2007): Gyermek: vágyak és tények, Budapest, KSH, 1
- Szabó L. Tamás: A „rejtett tanterv”. Magvető Kiadó, Budapest, 1988.
- Székely László (2014): AJB-1378/2014 jelentés, OFI, kézirat
- Tornielli, Andrea - Galeazzi, Giacomo: Ferenc pápa - Ez a gazdaság öl, Jezsuita kiadó, 2015.
- Vukovich Gabriella (2000): A népesség reprodukciójának, a népességszám alakulásának és befolyásolásának kérdései, in: Cseh-Szombathy László: Népesedés és népességgazdaság, Kézirat, KSH
- Zsolnai Anikó (2001): Kötődés és nevelés, Eötvös, Budapest

Last chance

The demographic crisis as an opportunity

Dr. Benda József

benda.jozsef@ofi.hu

1162. Budapest, Szénás u. 76.

Tel: 0630-633-6015